

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Przemysława Pawelca pod tytułem *Mediatyzacja fighting arts w świetle humanistycznej teorii sztuk i sportów walki. Analiza wybranych przekazów medialnych* napisanej pod kierownictwem prof. dra hab. Wojciecha Misztala

Rozprawa doktorska Przemysława Pawelca pod tytułem *Mediatyzacja fighting arts w świetle humanistycznej teorii sztuk i sportów walki. Analiza wybranych przekazów medialnych* sytuuje się na pograniczu nauk społecznych oraz dziedziny nauk medycznych i nauk o zdrowiu. W ramach tej nadrzędnej klasyfikacji można ją w pewnej mierze przypisać bardziej szczegółowym naukom: tym o kulturze fizycznej, a także tym o komunikacji społecznej i mediach, przy pierwszoplanowym ujęciu problematyki medializacji wybranej dyscypliny sportowej i artystycznej praktyki. Takie interdyscyplinarne podejście do tematu i przedmiotu analiz jest zrozumiałe, a niekiedy wręcz konieczne w czasach gdy granice między dyscyplinami są umowne i wytyczane w sposób formalny, a nie przede wszystkim merytoryczny (ze względu na denotacje i rzeczywiste praktyki), co w wielu wypadkach byłoby bardzo trudne albo wręcz niemożliwe z uwagi na wzajemne przenikania i zapożyczenia metod oraz pokrewieństwo zainteresowań przy odmiennych perspektywach oglądów. Przedmioty, zjawiska i procesy, stanowią obecnie, częściej niż kiedykolwiek obiekty dociekań interdyscyplinarnych, bądź też skupiają uwagę, trwałą lub przejściową, reprezentantów poszczególnych dyscyplin, coraz bardziej wyspecjalizowanych w dziedzinach swych aktywności, a zarazem szukających nowych związków między poszczególnymi elementami rzeczywistości przyrodniczej i społecznej. Wszelako nowatorskie przedsięwzięcia oraz inicjatywy badawcze wynikają nie tylko z bezinteresownych motywacji poznawczych jednostek i grup zajmujących się zawodowo lub amatorsko obserwacją przemian sposobów życia i wzorów kultury, ale są funkcją aktualnych potrzeb i „społecznych zamówień” na ich zaspokajanie. Skrót takich odwiecznych oczekiwań i postulatów zawiera w sobie ciągle aktualne antyczne hasło-żądanie „chleba i igrzysk”. W czasach, kiedy elementarne, biologiczne warunki przetrwania są na większości obszarów naszego globu względnie zagwarantowane, pragnienie zabawy staje się pierwszoplanowe, powszechnie eksponowane, podsycane i spełniane. Naprzeciw tym procesom „wychodzą” masowe media i przemysł rozrywkowy pozwalający „zabawić się na śmierć” (Neil Postman)

Relacje między mediami a sportem mają już na świecie sporą literaturę, a mariaż medioznawstwa i nauk o kulturze fizycznej wydaje się tyleż owocny, co konieczny, zważywszy na postępującą mediatyzację życia społecznego w ogóle, a sportu w szczególności. Badania nad mediami stanowią płaszczyznę integracji nauk o zdrowiu, humanistycznych i społecznych w ramach dominującego dziś paradygmatu komunikacyjnego. Dyfuzja metod, przedmiotów badań i problemów może wyjść tylko na korzyść wszystkim zainteresowanym stronom, wzbogacając je o nowe idee i przynosząc konkretne korzyści praktyczne. Wydarzenia sportowe wzbudzają coraz większe zainteresowanie, dlatego warto się przyjrzeć sposobom ich organizacji, przebiegom i prezentacjom, ze szczególnym uwzględnieniem roli mediów, tzn. właściwym środkiem przekazu mechanizmom i technikom imitowania rzeczywistości.

Pochwalić więc na wstępie wypada wybór przedmiotu zainteresowań i tematu, którym autor wpisnął się w ważny i ciekawy nurt badań nad mediami i sportem oraz w najnowsze trendy dociekań interdyscyplinarnych. Zaznaczyć przy tym należy, iż – z nielicznymi wyjątkami – *fighting arts* stosunkowo rzadko były poddawane oglądowi pod kątem ich medializacji, czyli procesu selekcji prezentowanych rodzajów walk, przemian sposobów pokazywania w środkach masowego przekazu i odbioru przez użytkowników (zwłaszcza internetu). Obecnie, głównie dzięki mediom i walorom widowiskowym zjawiska i wydarzenia związane z *fighting arts* są zbiorowym przedmiotem zainteresowania globalnego.

W zapowiedziach wstępnych autor rozprawy przedstawił przedmiot i cel badań, hipotezy wyjściowe, układ pracy i główną tezę jako założenie wyjściowe. Dotyczy ono kategoryzacji treści na temat *fighting arts* w badanych mediach według podziału form aktywności ruchowej, który zaproponował profesor Wojciech Cynarski (filozoficzne, społeczno-kulturowe, historyczne, pedagogiczne oraz o tematyce kultury symbolicznej). „Zastosowanymi metodami – zapowiada autor – będą analiza zawartości oraz analiza dyskursu materiałów tekstowych, audio i wizualnych. Badane będą także formy komunikowania łączące różne typy publikacji”. Badaniem objęto Facebook, YouTube i strony internetowe odpowiednio (według określonych schematów) dobrane drogą losowania.

Przyjęty za Cynarskim podział rodzajów treści związanych z *fighting arts* w mediach nie jest ani rozłączny ani wyczerpujący, trudno bowiem wyobrazić sobie taką logicznie wymagającą kategoryzację tam, gdzie „mix” formalny i merytoryczny stanowi fundamentalną, istotową cechę przekazu. Chodzi tu więc raczej o pewne kategoriałne przemieszane i wzajemnie się przenikające aspekty praktyk, wyodrębniane na podstawie różnych punktów widzenia. W przedstawionej rozprawie przyjęcie ich zaowocowało spójnym i pełnym

obrazem istoty i konsekwencji mediatyzacji zbioru powiązanych ze sobą podobnymi regułami, przebiegami i celami sztuk walki. W swej dysertacji Przemysław Pawelec przyjął na wstępie 5 hipotez, które zweryfikował, potwierdzając założenia badawcze w ośmiu rozdziałach składających się na dwie części –teoretyczną i badawczą. W pierwszej zdefiniował „mediatyzację” ze szczególnym uwzględnieniem sportu i odniesieniem sposobów prezentacji do szerszego tła kultury fizycznej. Kolejne dwa rozdziały poświęcił opisom cech charakterystycznych sztuk walki, sportów walki i innych form walki oraz wybranym ujęciom *fighting arts*, a następnie scharakteryzował „wybrane nowe media” (Facebook i YouTube). Część badawcza składa się z trzech rozdziałów zatytułowanych kolejno: „Obecność *fighting arts* w mediach masowych”, „Metodologia badań własnych”, „Prezentacja i interpretacja wyników analizy”. W „Zakończeniu” autor dzieła raz jeszcze przypomniał strukturę pracy, operacjonalizację procesu tworzenia definicji pomocnych w procesie badawczym, ogólny przebieg badań: ich schemat, metodologię, ujęcia ilościowe i jakościowe oraz najważniejsze rezultaty dociekań potwierdzające słuszność przyjętych we wstępie hipotez i założeń. Rozprawę zamykają aneksy, bibliografia oraz spis tabel, grafik i wykresów.

Część teoretyczna pracy jest równie ciekawa jak empiryczna i analityczna. Autor zachował przy tym właściwe proporcje między segmentami rozprawy, co nieczęsto udaje się doktorantom. Rozważania teoretyczne i ustalenia pojęciowe są tu ściśle sfunkcjonalizowane wobec tematu dzieła i zadań postawionych na wstępie. Ma to szczególne i godne podkreślenia znaczenie ze względu na nowatorstwo podjętych badań i zbiór odniesień do przedmiotów dotąd w procesach mediatyzacyjnych rzadko w literaturze przedmiotu obecnych. Dotyczy to zwłaszcza naukowej literatury polskiej, bo tematyka *fighting arts* jest w piśmiennictwie anglojęzycznym, niemieckim, francuskim czy hiszpańskim od dawna już dość obszernie uwzględniana. Trzeba tu zaznaczyć, że Przemysław Pawelec, wbrew wszelkim trudnościom w dostępie, wykazał się jej wręcz imponującą znajomością. Tabele, ryciny i wykresy nie tylko urozmaicają i upiększają narrację, ale przede wszystkim wzbogacają materiał empiryczny i wzmacniają argumentację. Należy zatem docenić precyzyjną kompozycję, konsekwencję i przejrzystość wyводу. Pod tym względem dysertacja jest wręcz wzorcowa. I nie tylko zresztą pod tym. Autor wykazał się bardzo dobrym przygotowaniem merytorycznym w zakresie wiedzy o mediach i komunikacji społecznej, o zjawiskach i procesach nader skomplikowanych oraz umiejętnością pisania o sprawach nie poddających się jednoznacznym ocenom i stosunkowo mało znanych szerszej publiczności. Pomogła mu w tym niewątpliwie nie tylko literatura przedmiotu, ale i własne, osobiste doświadczenia sportowe w zakresie

sztuk walki (zauważalne przez recenzenta, dzięki temu, że również się z nimi praktycznie w wojskowej wersji *combat* zapoznał).

Ta generalnie więcej niż tylko pozytywna ocena pracy nie oznacza jednak, że dysertacja nie mogłaby zyskać na pewnych dodatkowych zabiegach ze strony autora. Trudno mi sugerować uzupełnienia, które musiałyby zwiększyć właściwą – moim zdaniem - objętość rozprawy. Niemniej jednak dzieło zyskałoby na szerszym uwzględnieniu perspektywy historycznej, zarówno odnośnie do mediów, jak i *fighting arts*. Ujęcie synchroniczne, ze szczególnym podkreśleniem znaczenia dialogu kultur, warto byłoby dopełnić, skrótowo choćby, aspektem diachronicznym. Konkurencja i walka, ze względu na swe walory widowiskowe, praktyczne, pedagogiczne, prestiżowe, były fenomenami obecnymi „od zawsze” w każdej znanej nam kulturze, zarówno w sferze symbolicznej, jak i materialnej. Mediatyzacja sportów walki jest zatem tylko kolejnym ogniwem w równoległym ciągu wzajemnie na siebie oddziałujących zmian sposobów komunikacji oraz praktyk współzawodnictwa w szeroko pojętej sferze aktywności fizycznej. Globalizacja środków przekazu sprzyja globalizacji poszczególnych dyscyplin, przy równoczesnej ich mediatyzacji oraz stopniowym zawężaniu fundamentalnej idei sportu – wartości indywidualnego rozwoju (*kaloskagathos*), a zarazem zaniku szlachetnej rywalizacji i kreowania wspólnoty dzięki zbiorowym przeżyciom i respektowi dla łączących ludzi zasad postępowania w każdej dziedzinie życia. Uznawane obecnie bez zastrzeżeń (w dużej mierze dzięki mediom) pojęcie „sportu zawodowego” jest oksymoronem epoki totalnej komercjalizacji i polityzacji. Warto byłoby w przyszłych publikacjach poświęcić tym powiązaniom nieco więcej uwagi, ponieważ mediatyzacja sportu jest częścią szerszego zjawiska czy procesu mediatyzacji władzy na obszarze ekonomii, kultury i komunikacji. Trzeba też trochę popracować nad językiem, zwłaszcza składnią, stylistyką i spójnością wypowiedzi (tekstu, nie kompozycji całości rozprawy!).

Powyższe uwagi nie umniejszają w niczym wartości pracy – ważnej, ciekawej, w której autor podejmuje kompetentnie i wyczerpująco temat trudny i złożony, ale aktualny i godny zainteresowania. Propozycje wykraczają poza ocenę aktualnej postaci rozprawy i dotyczą jej możliwego wzbogacenia w wersji opublikowanej. Mają zatem charakter melioracyjny, heurystyczny, pomocowy, a nie ściśle krytyczny. W swojej recenzji starałem się nie tylko wyrazić swoją opinię na temat dzieła Przemysława Pawelca, ale też z nim dyskutować, ograniczając się przy tym do spraw – moim zdaniem – najważniejszych. Wydawało mi się istotne, by zwrócić uwagę na pewne możliwości rozwoju tkwiące w temacie, na jego potencjał eksploracyjny. Autor podjął owocny wysiłek powiązania mediów i

sportu na godnym szerszej uwagi, trafnie dobranym przykładzie *fighting arts*. Analiza mechanizmów i procesów przenikania nowych mediów do prezentacji i odbioru zawodów i widowisk sportowych na właściwie dobranych przykładach z wykorzystaniem bogatego materiału, z równoczesnym wskazaniem na hegemonia relacji (środki masowego przekazu), stnowi o niewątpliwiej wartości poznawczej rozprawy, dobrze udokumentowanej i głęboko przemyślanej.

Autor wykazał się dobrym przygotowaniem metodologicznym, pracowitością i badawczą determinacją, co w rezultacie zaowocowało dziełem interesującym, pod każdym względem poprawnym, a nawet spełniającym z nawiązką wymogi stawiane w odpowiednich przepisach rozprawom doktorskim oraz zwyczajowe oczekiwania wobec tego typu dysertacji. Praca Przemysława Pawelca poszerza naszą wiedzę o mediach, komunikacji społecznej, kulturze fizycznej i sporcie, wnosząc mało znane obserwacje i prezentując ciekawe wnioski. Dowodzi to, że doktorant jest badaczem kompetentnym, dojrzałym, czytany w polskiej i obcojęzycznej literaturze przedmiotu, panującym nad materiałem i warsztatem, ambitnie i efektywnie podejmującym trudne interdyscyplinarne tematy. W efekcie powstała rozprawa, którą oceniam bardzo wysoko.

Biorąc powyższe pod uwagę wnioskuję, by pana magistra Przemysława Pawelca dopuścić do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jerzy Jastrzębski